



## Gezicht vanaf de Pont Transbordeur, Marseille

László Moholy-Nagy (Bácsborsód, Hongarije, 1895–1946 Chicago)

Rijksmuseum  
Amsterdam

1929. Ontwikkelgelatinezilverdruk, 39,1 x 27,8 cm

Aan de achterzijde gestempeld

Herkomst: Particuliere collectie, Verenigde Staten, aangekocht via Howard Greenberg Gallery, New York (2010)

Wanneer het Rijksmuseum in 2013 zijn deuren weer opent voor het publiek, zal er voor het eerst ruime aandacht worden besteed aan de geschiedenis en de kunst van de 20ste eeuw. De fotografie behoort onmiskenbaar tot de belangrijkste media van die eeuw. Ze zal dan ook nadrukkelijk aanwezig zijn in de zalen die aan de moderne tijd worden gewijd. Met het oog daarop heeft het Rijksmuseum de afgelopen jaren de blik vooral gericht op 20ste-eeuwse fotografie, terwijl het zich tot dan toe vooral toelagde op fotografie uit de 19de eeuw. Hoeveel belangrijke aankopen er sindsdien ook zijn gedaan, er bleven nog diverse onvervulde verlangens. Een van die wensen is onlangs in vervulling gegaan door de aankoop van een monumentale foto van László Moholy-Nagy, *Gezicht vanaf de Pont Transbordeur, Marseille* uit 1929. De Vereniging Rembrandt en Baker & McKenzie maakten de aankoop gezamenlijk mogelijk.

De in Hongarije geboren László Moholy-Nagy wordt algemeen beschouwd als een van de belangrijkste fotografen van de vroege 20ste eeuw. Zijn door het Rijksmuseum verworven *Gezicht vanaf de Pont Transbordeur* is een superieure verbeelding van het modernisme zoals het zich in de jaren '20 in de fotografie manifesteerde. De extreme blik naar beneden behoorde tot een nieuwe beeldtaal die fotografen pas kort daarvoor waren gaan exploreren. Experimenten met standpunt, uitsnede en ongebruikelijke onderwerpen leidden tot foto's die volstrekt afweken van wat gangbaar was en leverden bovendien beelden van de wereld op zoals die gewoonlijk door niemand waren waargenomen. In geen enkele reisgids werd immers aanbevolen de hefbrug te beklimmen om vervolgens recht naar beneden te kijken. Moholy-Nagy is een van de vroegste en belangrijkste vertegenwoordigers van het fotografisch modernisme.

### LENS VERSUS OOG

Moholy-Nagy's *Gezicht vanaf de Pont Transbordeur* laat zien hoe de mens zich verhoudt tot de moderne wereld. Metaal, bruggen, machines, vliegtuigen en auto's zijn de iconen van de nieuwe tijd. Ze staan voor een oprukkende techniek, voor een enorme schaalvergroting en mechanisering, en voor een hoger tempo van leven. Snelheid, mobiliteit en geloof in maakbaarheid door de mens domineren. Het is tegelijk heel dubbel: de moderne tijd overweldigt – overschaduwst misschien wel – de mens.

Fotografie leende zich, als modern medium, bij uitstek om de nieuwe tijd in beeld te brengen. Aan Moholy-Nagy's foto zie je dat alles in één keer anders is: een compleet nieuwe vormgeving van een nieuwe tijd. Dat was tot aan de jaren '20 niet vertoond in de fotografie. Grote bouwwerken en metaalconstructies waren al vaak gefotografeerd, maar nooit op zo'n radicale, vernieuwende wijze.

Enkele jaren geleden kocht het Rijksmuseum – met steun van de BankGiro Loterij, het Paul Huf Fonds en het Huizinga Fonds – een andere foto uit dezelfde reeks van Moholy-Nagy. De foto van een slapende man op een vissersboot is vooral een spel van lijnen en vormen, met



Slapende visser op een boot, Marseille

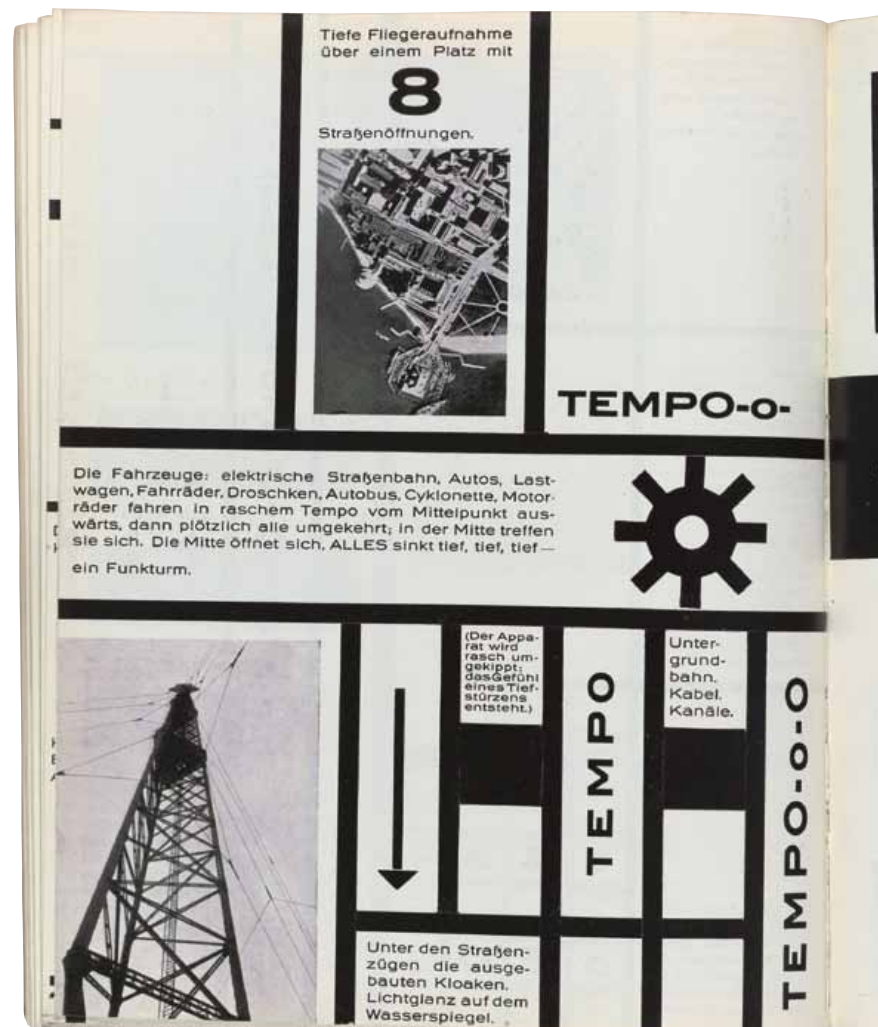
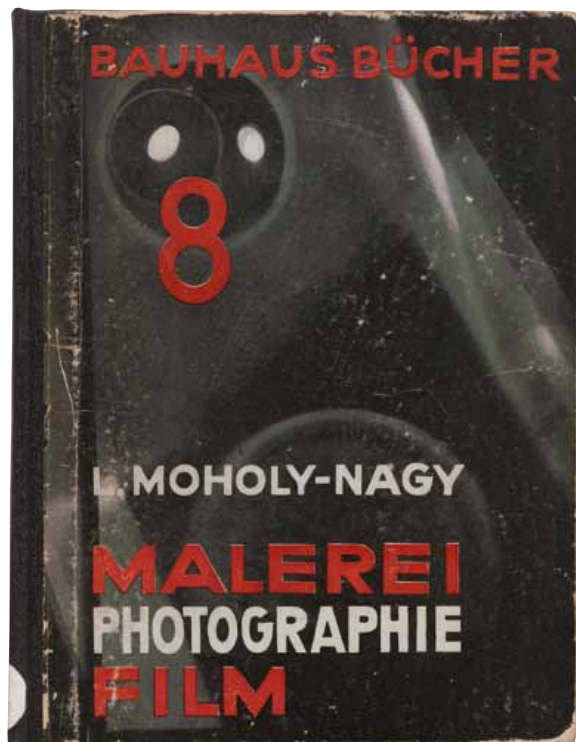
László Moholy-Nagy

1929. Ontwikkelgelatinezilverdruk, 29,4 x 22,5 cm

RIJKSMUSEUM AMSTERDAM

Omslag László Moholy-Nagy, *Malerei, Photographie, Film*, München 1925. Bibliotheek Rijksmuseum, Amsterdam

Pagina uit László Moholy-Nagy, *Malerei, Photographie, Film*, München 1925, met twee foto's van het fotopersbureau Atlantic. Boven: New York gezien vanuit een vliegtuig. Onder: de radiatoren van Nauen (bij Berlijn). Bibliotheek Rijksmuseum, Amsterdam



name dankzij de rieten mand op de voorgrond en het touw dat diagonaal door het beeld loopt. In zijn *Gezicht vanaf de Pont Transbordeur* ging Moholy-Nagy een stap verder: het ritme van de metalen constructie van de brug, in halfduister gehuld, contrasteert met de hel oplichtende cirkelvormige betonnen pijler. Heel subtiel zorgen de twee driehoekige zeilen van een passerend schip ervoor dat de opname niet geheel abstract wordt. Beide foto's laten zien hoezeer modernistische fotografen op zoek waren naar motieven die de gebruikelijke manier van kijken ontregelden. De generatie waartoe Moholy-Nagy behoorde, exploreerde de wereld door de lens van hun camera. De lens van een camera ziet de wereld nu eenmaal anders dan het menselijk oog. Dat het Moholy-Nagy vooral om het vormexperiment ging, bewijst zijn tegelijkertijd opgenomen film *Marseille*. Daarin zien we hem telkens zoeken naar nieuwe verdwijnpunten, ongebruikelijke composities en visuele effecten. Afwisselend gebruikte hij de film- en fotocamera om overeenkomstige beelden te maken. Zowel het gezicht recht naar beneden als de slapende visser komen ook in de film voor.

Modernisten als Moholy-Nagy wensten van die mogelijkheden gebruik te maken, wensten de wereld weer te

geven op een wijze waartoe alleen de fotografie hen in staat stelde. Een voorgaande generatie had nog alles in het werk gesteld om typisch fotografische eigenschappen, zoals scherpte en detailrijkdom, te verdoezelen en hun werk zoveel mogelijk te laten lijken op tekeningen of schilderijen, daarbij werkend volgens de traditionele wetten van het centraalperspectief. Op die wijze meenden zij meer kans te maken op artistieke erkenning van hun vak. In hun onderwerpskeuze was deze generatie al even behoudend: eigentijdse onderwerpen (moderne architectuur, gebruiksvoorwerpen, de drukte van de 'grote stad') ontbraken bij hen nagenoeg.

#### 'MIT VOLLKOMMEN ANDEREN AUGEN SEHEN'

László Moholy-Nagy droeg niet alleen door middel van zijn foto's bij aan de modernistische vernieuwing van de fotografie, maar ook door zijn docentschap aan het Bauhaus (1923-1928) in Weimar/Dessau en door zijn publicatie van het boek *Malerei, Photographie, Film* (1925), het achtste deel van de reeks *Bauhausbücher*. Het boek is een soort staalkaart van experimentele vormgeving door middel van fotografie. Moholy-Nagy stelde hierin dat de fotografie niet slechts een mechanisch notitiemiddel is,



## Kunstragen

Hendrik Loudon (39)

Lid van de Vereniging Rembrandt, Titus Cirkel sinds 2004



maar ook een scheppend expressiemiddel ('*schöpferisches Ausdrucks- und Gestaltungsmittel!*') kan zijn. Hij zag de camera als een instrument dat het menselijk oog kon aanvullen en vervolmaken: 'Men kan zeggen dat we de wereld met geheel andere ogen zien' ('*Mann kan sagen, daß wir die Welt mit vollkommen anderen Augen sehen*').

Opmerkelijk is hoeveel foto's Moholy-Nagy afbeeldde in *Malerei, Photographie, Film* die zonder artistieke motieven gemaakt waren. Het boek bevat weliswaar een aantal foto's van zijn eigen hand of van collega's zoals Albert Renger-Patzsch en Man Ray, maar overwegend wetenschappelijke en persfoto's. Hij putte die vooral uit geïllustreerde tijdschriften en kranten. De twee die het meest overeenkomen met zijn *Gezicht vanaf de Pont Transbordeur* waren afkomstig van het fotopersbureau Atlantic. Moholy-Nagy moest zijn toevlucht nemen tot deze 'gevonden' foto's omdat het modernisme anno 1925 nog maar net in de fotografie was doorgedrongen en weinig foto's had opgeleverd van het type dat hij zo nadrukkelijk voorstond. Voordat hij zich in de zomer van 1924 aan het schrijven zette van *Malerei, Photographie, Film*, had hij nauwelijks of niet gefotografeerd. De tekst van het boek maakt voldoende duidelijk dat Moholy-Nagy de afgebeelde wetenschappelijke en persfoto's als voorlopers beschouwde van het door hem gepropageerde en geïmplementeerde modernisme.

Moholy-Nagy ging na publicatie van *Malerei, Photographie, Film* ook zelf fotograferen. Wat het vier jaar later gemaakte *Gezicht vanaf de Pont Transbordeur* onderscheidt van de voorafschaduwingen in zijn boek is niet alleen de nadrukkelijke artistieke intentie waarmee de foto is gemaakt, maar vooral het grote formaat, de afdrুক-kwaliteit en de subtiliteit waarmee het naar abstractie neigende, ritmische vormenspel van metalen constructie en betonnen pijler is afgewisseld met een figuratief element. Deze door het Rijksmuseum verworven foto uit 1929 is een ultieme verbeelding van het fotografisch modernisme, waarin het perspectief definitief verschoven werd♦

Mattie Boom en Hans Rooseboom  
Conservatoren fotografie

### Literatuur

Andreas Haus, *Moholy-Nagy. Fotos und Fotogramme*, Maarssen 1978

Mike Weaver (red.), *The Art of Photography, 1839-1989*, New Haven/Londen 1989

Ingrid Pfeiffer en Max Hollein (red.), *László Moholy-Nagy. Retrospektive*, München/Berlijn/Londen/New York 2009

### Wat is uw eerste kennismaking met kunst?

'Ik ben spelenderwijs met kunst in aanraking gekomen. Mijn ouders hebben me van kleins af aan veel naar musea meegenomen in Nederland en in het buitenland, soms tot vervelens toe, vond ik toen.'

### Herinnert u zich nog uw eerste kunstreproductie?

'Echte kunstreproducties heb ik niet gehad voor zover ik me kan herinneren.'

### Wat is uw eerste kunstaankoop?

'Mijn eerste kunstwerk was een abstract schilderij van Jan Meijer, *Icarus I*. Het was net na mijn studie, ik had toen een appartement gekocht en wilde een modern werk bij mijn klassieke inrichting. Dit schilderij knalt echt van de muur af.'

### Naar welk museum gaat u graag terug?

'Het Rijksmuseum, als het weer volledig open is. De omvang en diversiteit van de collectie spreken mij erg aan; elke keer als je gaat valt er wel iets nieuws te ontdekken. Verder vind ik het gebouw ook zeer indrukwekkend. Het feit dat het op loopafstand is van mijn huis is een prettige bijkomstigheid.'

### Welke aankoop voor welk museum zou u graag willen steunen?

'Dat zal toch een modern werk zijn. In de kunstverzamelingen van de ING en de Lehman Brothers die nu geveild worden zitten vast wel stukken die een mooie plaats zouden kunnen krijgen in een openbare verzameling. Maar de keuze daarvan laat ik liever over aan de specialisten binnen de Vereniging Rembrandt.'

### Waarom bent u lid geworden van de Titus Cirkel?

'Ik was al geruime tijd lid van de Vereniging Rembrandt toen de Titus Cirkel van start ging en het was voor mij eigenlijk vanzelfsprekend me daarbij aan te sluiten. Het is een actief gezelschap met veel activiteiten. Zo was er laatst een gezamenlijk bezoek aan de Caldic Collectie in Wassenaar. Het leuke van de Titus Cirkel is dat je vaak op plaatsen komt waar je anders niet zo snel zou komen.'

### Wat zou u graag uit uw eigen verzameling aan een museum willen schenken, om iedereen van mee te kunnen laten genieten?

'Misschien de twee abstracte werken van de Amsterdamse kunstenaar Peter Schenk die ik op de PAN heb gekocht. Die had ik al eens in een galerie gezien en op de beurs liep ik er meteen weer naartoe. Maar om eerlijk te zijn weet ik niet of mijn verzameling van een zodanige kwaliteit is dat musea geïnteresseerd zouden zijn.'